

Ouders aan het woord

Special Heroes, sportstimulering en de rol van ouders

Die ene gouden tip bestaat niet

Ouders en verzorgers zijn duizendpoten. Ze voeden hun kinderen op, runnen het huishouden, werken of studeren, onderhouden sociale contacten, netwerken, doen boodschappen en laten de hond uit. En dan willen wij als sport- en beweegaanbieders ook graag dat ze actief zijn betrokken bij de sportparticipatie van hun kinderen.

Want ouders en verzorgers vervullen een cruciale rol bij het stimuleren van sport en bewegen. En sport en bewegen is goed voor ieder kind. Zeker ook voor kinderen die speciaal onderwijs volgen. Maar hoe doen we dat nu? Hoe zien en ervaren ouders zelf hun rol, hoe kunnen Special Heroes, sportaanbieders en ouders hierin effectief samenwerken? Wat kunnen we van elkaar leren?

Met het programma Special Heroes maken kinderen die speciaal onderwijs volgen actief kennis met verschillende vormen van sport en bewegen. Sportaanbieders verzorgen in aansluiting op de lessen bewegingsonderwijs, clinics op school en nodigen kinderen uit om lid te worden. Het uiteindelijke streven is dat de leerlingen in hun vrije tijd bij een sportvereniging, dansschool, judoclub of andere aanbieder van activiteiten gaan sporten en bewegen, net als hun leeftijdsgenoten zonder handicap of beperking.

Plezier ervaren, zelfvertrouwen krijgen

Kinderen met een handicap of beperking, zo blijkt uit onderzoek, kunnen onterecht het gevoel hebben dat zij niet kunnen sporten of dat er voor hen geen mogelijkheden in de omgeving zijn. Ook ouders weten soms niet precies wat hun kind aankan of waar een passend beweegaanbod beschikbaar is. Kennismaken met sport en opdoen van positieve ervaringen blijkt een belangrijke voorspeller te zijn voor toekomstige en blijvende sportdeelname.

Special Heroes speelt hierop in. Tijdens de clinics op school maken kinderen kennis met de sport en ervaren ze wat ze kunnen. Een jaarprogramma met kennismakingslessen op school wordt vaak afgesloten met een Special Heroes Day waaraan verschillende scholen en sportaanbieders deelnemen. Door ouders en verzorgers uit te nodigen voor afsluitende lessen en voor de Special Heroes Day's wordt de sociale omgeving van de kinderen betrokken. Ouders en verzorgers kunnen op deze manier zelf ervaren wat hun kind kan en waar het van geniet.

'Ik vind zo'n Special Heroes dag geweldig. Kinderen kunnen daar zoveel doen. Ze kunnen met allerlei sporten kennismaken en als ouder kun je zien wat je kind leuk vindt.' Aldus Nicolien, de moeder van Eva (12). 'Je ziet je kind genieten. Het enthousiasme van de begeleiders en de manier waarop ze met de kinderen omgaat is fantastisch.'

Eva heeft het syndroom van Down en heeft lang het reguliere onderwijs gevolgd. Uiteindelijk werd Eva op school minder gelukkig, de aansluiting bij klasgenoten werd lastiger. 'De interesses van de kinderen gingen uit elkaar lopen. Ook bij gymnastiek merkten we dat Eva het bewegingsniveau van haar klasgenoten niet kon halen. Voor ons als ouders was het wel even omschakelen. Je wilt het liefst dat ze gewoon overal aan kan meedoen maar soms werkt dat niet. Op de school waar Eva nu zit is ze op haar plek. Ze is weer meer haarzelf.'

De ouders en verzorgers zijn de sleutel

Special Heroes richt zich primair op de school, het kind en de sportaanbieder. Special Heroes begint op school. De school en de wensen van de kinderen zijn het vertrekpunt bij het organiseren van clinics. Aanbieders die de clinics verzorgen motiveren de kinderen om bij de vereniging extra

lessen te volgen en lid te worden. Of de kinderen uiteindelijk daadwerkelijk doorstromen naar een sport en beweegaanbieder is van verschillende factoren afhankelijk.

Astrid, moeder van Isabelle (11) denkt niet dat de vraag of kinderen het leuk vinden een probleem is. 'De kinderen vinden het vaak wel leuk. Thuis, bij de ouders ligt de sleutel. De ouders zijn een bepalende factor wanneer een kind wil blijven sporten of bewegen. Hoe regel je het bijvoorbeeld logistiek? Hoe past het halen en brengen in je dagplanning, zeker als je meer jonge kinderen hebt en werkt? Of hoe doe ik het als mijn kind in Zeist op school zit en wij in Utrecht wonen?'

Het regelen van vervoer naar en van de activiteit wordt in verschillende onderzoeken genoemd als complicerende factor voor doorstroming naar vervolgactiviteiten. Veel scholen voor speciaal onderwijs hebben een regiofunctie. Kinderen komen overal vandaan en verplaatsen zich vaak met een busje. Als je een vervolgactiviteit direct na school tijd aanbiedt, hoe komt een kind daar dan? En hoe komt het daarna weer naar huis?

Dat een logistiek probleem in ieder geval ten dele kan worden ondervangen, blijkt in Amsterdam. Hier biedt een judoschool op een cluster 4 school direct na schooltijd lessen aan in de gymzaal van de school. De kinderen zijn lid van de judoschool en kunnen na schooltijd op school blijven om de les te volgen. Een voorwaarde voor lidmaatschap is dat ouders of verzorgers de kinderen na de les zelf komen ophalen. Inmiddels loopt het goed, de judoschool heeft twee volle lessen na elkaar en ouders of verzorgers halen de kinderen na de les op. Een positief neveneffect van deze organisatievorm is dat de ouders opeens de school binnen komen wat bij andere schoolactiviteiten maar mondjesmaat lukt.

Het belang van bewegen onderkennen

Sociale steun, steun vanuit de sociale omgeving, zo blijkt uit onderzoek, is een belangrijke factor voor kinderen om te gaan bewegen en om dat te blijven doen. Ook het belang dat ouders aan bewegen verbinden is een sterke motiverende factor om sporten en bewegen te stimuleren. Wanneer ouders zelf sportief zijn blijken ze hun kinderen ook te enthousiasmeren voor sport. De ouders van Eva bijvoorbeeld. Zij vinden het belangrijk dat hun dochter beweegt. Ook omdat ze aanleg heeft om aan te komen. Toen Eva overstapte naar een andere school kon ze niet meer op de fiets naar school. Ze gaat nu elke dag met een busje en beweegt per dag opeens veel minder. 'We merken dat Eva minder beweegt dan toen ze dagelijks naar school fietste. Gelukkig sport ze via de fysiotherapie bij Fitkids en ze zit op dans waar ze erg van geniet. Ik zou haar het liefste nog meer laten bewegen, maar dat is niet te organiseren. Als ouder ga ik namelijk altijd mee, ze kan niet alleen op pad, dus ik stem dat af op mijn andere activiteiten en werkzaamheden. Het zou leuk zijn als we samen konden sporten, maar daar is ze nog te jong, nog te kinderlijk voor.'

Het is niet gemakkelijk om gedragspatronen van mensen te veranderen. Wanneer je sporten en bewegen niet vanzelfsprekend vindt, is dat niet zomaar anders. Heb je de lol en het belang van sporten en het verenigingsleven niet van huis uit meegekregen, dan is de weg naar een sportaanbieder vaak onbekend. Soms heeft sporten, vanuit een culturele achtergrond, of vanwege de financiële gezinssituatie, geen prioriteit en komen kinderen om die reden niet bij een sportaanbieder terecht.

In dergelijke situaties is het essentieel om met ouders in contact te komen en aandacht te hebben voor individuele wensen en belemmeringen. Door te onderzoeken met welke motieven ouders en verzorgers wel zijn te motiveren voor bewegen en sport kan een kind misschien toch actief worden. Bewegen leidt tot een betere conditie en kan gezondheid bevorderen. Sporten kan het zelfvertrouwen versterken, ze 'kunnen iets', ze ervaren succes. Kinderen kunnen door sport vrienden maken waardoor ze 'goed in hun vel gaan zitten'. Wanneer ouders en verzorgers het belang van bewegen gaan onderkennen, om welke reden dan ook, kan er vaak ook een oplossing worden gevonden voor een financiële belemmering.

Ouders kiezen een passend vervolgaanbod

Wanneer ouders en kinderen kiezen voor sport en bewegen is het de vraag waar ze dat kunnen en willen doen. Sport door kinderen met een beperking of handicap is divers georganiseerd.

Verschillende verenigingen en andere aanbieders hebben een aparte groep opgezet als onderdeel van het algemene sportaanbod. Kinderen kunnen hier op hun eigen niveau, aangepast aan hun mogelijkheden actief zijn. Omdat de speciale groep onderdeel is van de vereniging als geheel maken de kinderen kennis met het verenigingsleven, zien ze andere kinderen en participeren ze bij andere verenigingsactiviteiten. Sommige organisaties bieden alleen een aanbod voor kinderen die speciale aandacht nodig hebben. Bij weer andere verenigingen draaien kinderen mee in reguliere groepen. Vaak gaat het dan om één of twee kinderen in een heel team.

‘Als je dit met het team bespreekt kweek je bij de andere kinderen begrip voor de situatie van de ‘speciale kinderen’, aldus een vader tijdens een ouderochtend op een cluster 2 school.

Uitgangspunt bij de sportkeuze en bij de keuze voor een bepaalde organisatievorm is de vraag ‘wat past bij mijn kind, waar wordt mijn dochter of zoon blij van. Wat vind ik als ouder belangrijk en wat kan de sportaanbieder aan’.

Bas, vader van Bente (8) zorgt samen met zijn vrouw dat hun dochter wekelijks kan sporten bij Only Friends. Bente zit in Bergen op de mytyschool en gaat wekelijks in Amsterdam sporten. ‘Het is een minuut of twintig rijden, maar we brengen en halen Bente graag. Vaak blijf ik zelf aanwezig en help ik bij de activiteiten. Bente heeft het erg naar haar zin. Ze danst, ze heeft gedoken en ze doet mee aan speciale activiteiten zoals de disco. Alle kinderen daar ‘hebben iets’. Dit geeft Bente het gevoel dat ze erbij hoort. Het sportaanbod is aangepast aan de kinderen.’ Bente zegt ook zelf dat ze het sporten bij Only Friend ‘heel leuk’ vindt.

Isabelle hockeyt inmiddels in haar woonplaats bij een reguliere vereniging. ‘Ik ben de vereniging erg dankbaar’, zegt haar moeder Astrid. ‘Er zijn veel vrijwilligers nodig om dit te doen. Mijn dochter krijgt vaak 1 op 1 begeleiding, dat heeft te maken met de ernst van haar beperking. Bij de vereniging is ze deel van een sociale structuur ook al gaat ze vooral om met de kinderen uit haar eigen groep. Ze ontmoet meer kinderen zoals zij zelf is, dat vindt ze leuk. Als ouder kom ik ook opeens andere ouders tegen met kinderen zoals Isabelle. Soms blijken ze in de buurt te wonen en dat maakt het contact en het uitwisselen van ervaringen makkelijk’.

Maak aanbod bekend en vindbaar

‘Ik weet niet wat er mogelijk is en waar mijn kind kan sporten.’ Is een veel gehoorde belemmering bij onderzoek naar sportparticipatie. Evenals de opmerking ‘er zijn bij mij in de buurt te weinig mogelijkheden’. Tijdens de ouderochtend op de cluster 2 school wordt dit bevestigd. Ouders weten vaak niet waar ze informatie kunnen halen. Veel speciale sportgroepen groeien door mond tot mond reclame. ‘Als je weet dat een andere kind het ergens naar de zin heeft, dan geeft dat vertrouwen. Dan ga ik daar makkelijker naartoe dan wanneer ik een organisatie nog niet ken. Alleen afgaan op een folder vind ik lastig,’ aldus één van de aanwezige ouders. Door de uitwisseling van informatie realiseert een andere ouder zich dat ze ook best zelf naar de zwemvereniging kan gaan en kan overleggen wat er mogelijk is.

Ouders als initiator van passende activiteiten

Niet zelden zijn betrokken ouders de initiator van activiteiten voor kinderen die special aandacht nodig hebben. Vaak zijn ze zelf actief in de sport en initiëren ze vanuit betrokkenheid bij hun zoon of dochter speciale activiteiten binnen de vereniging. Zo zijn er voorbeelden vanuit tennis, voetbal, korfbal, atletiek en andere takken van sport.

Hans is eigenaar van Xmotion en vader van Rick (inmiddels 21). Xmotion biedt opvang en activiteiten voor kinderen met ADHD of ASS. ‘Mijn jongste zoon Rick heeft ADHD en onlangs is hij

ook gediagnosticeerd voor autisme. Een jaar of acht geleden ben ik zelf begonnen met opvangdagen waarbij jongeren worden uitgedaagd sportief actief te zijn. In Nederland was weinig voor deze kinderen. Ze konden wel naar een buurthuis, maar ik dacht 'die jongens willen ook stoere en sportieve dingen doen, zoals klimmen of skiën.' Hun motoriek is meestal prima ontwikkeld. Ik ben zelf, samen met een paar vrijwilligers, begonnen met klimmen, skiën en paarrijden. Het ging om opvang met sportieve activiteiten. Je kon toen ook nog PGB budget inzetten voor sportieve activiteiten. Het aantal deelnemers groeide en we zijn vervolgens ook logeerweekenden gaan aanbieden.'

Alannah (15), de dochter van Ann is blind. In 2010 is ze begonnen met hardlopen tijdens de 1e Bartiméus Fitloop (8 x 1 keer p/w gevolgd door 5 km loop). Dit vond ze heel leuk en wilde blijven hardlopen. 'Alannah was net begonnen met lopen en moest echt 'leren hardlopen', zweefmomenten leren inpassen, wat moeilijk is voor iemand die volledig blind is. Ze kon daarom niet meedoen met een reguliere loopgroep. In 2012 kwam de 2e Fitloop en in de tussentijd liep ik iedere week met Alannah als haar buddy. Altijd alleen, vaak op de baan of in het bos. Ik vond het jammer dat er geen vaste groep bestond.'

Ann heeft inmiddels zelf een 'running blind groep' opgezet in Nieuwegein. Dit naar aanleiding van een artikel in Runners World over 'Running Blind' in Rotterdam. 'Bartiméus was (nog) niet bereid om een groep te beginnen dus ik heb het initiatief genomen om dat zelf te doen. Ik heb zelf heel veel moeten doen; alle contacten leggen en bijhouden, alle gesprekken etc en de kick-off regelen waaronder trainers vragen om clinics te geven.' Ann heeft inmiddels een breed draagvlak voor de loopgroep. 'Op een gegeven moment heb ik Running Blind en Vereniging Sport Utrecht uitgenodigd voor een gesprek bij atletiekvereniging Atverni. Atverni is altijd bereid geweest om hieraan mee te werken - heel fijn. Running Blind is nu een Stichting geworden met afdelingen (wij zijn dan regio Utrecht).' Ann ziet Alannah zichtbaar genieten van het gevoel van buiten, van vrij zijn. 'Zij vindt loopjes ook leuk - zeker als er een medaille is als aandenken en sociale aspect daarvan. Het geeft haar veel zelfvertrouwen. Inmiddels hoort het bij haar wekelijks routine, net zoals pianoles of zwemmen.' Alannah loopt in april in Rotterdam de marathon estafette in een Running Blind ploeg. Zij loopt als laatste en komt binnen op de Coolsingel. 'Het is enorm druk met toeschouwers en muziek', aldus Ann. 'Dat wordt voor Alannah een fantastisch beleving.'

Borging essentieel

Het borgen van de activiteit is van wezenlijk belang wanneer een ouder de initiator van een activiteit is. Vaak treedt een ouder ook op als trainer en begeleider. De basis waarop de activiteit steunt kan dan smal en kwetsbaar zijn. Door de activiteit te verankeren binnen het beleid, door het te positioneren als een reguliere, vanzelfsprekende verenigingsactiviteit verbreedt je de basis. Natuurlijk blijft het werven, motiveren, opleiden en behouden van vrijwilligers ook dan nog steeds van belang.

Neem ouders serieus, toon je betrokkenheid, creëer vertrouwen

'Enthousiasme' van een trainer of begeleider wordt in onderzoek aangeduid als een succesfactor voor blijvende sportbeoefening. Een activiteit staat of valt met de inzet van betrokken en bekwame trainers en begeleiders. Trainers en begeleiders die ouders laten merken dat ze welkom zijn, die ouders als informatiebron zien krijgen veel waardering. Ouders voelen zich serieus genomen en weten dat hun kind welkom is.

'Als ik weet dat een trainer mijn kind snapt en weet hoe hij haar kan begeleiden, dan laat ik haar met een gerust hart achter', aldus een moeder tijdens een ouderochtend op een cluster 2 school. 'De hockeyvereniging heeft een vast contactpersoon', vertelt Astrid. 'Zij kent alle kinderen en weet wat voor elk kind belangrijk is. De vaste contactpersoon is bekend met de doelgroep en is een 'linking-pin' naar twee kanten. Niet alleen ouders, ook trainers kunnen met vragen bij haar terecht. Omdat ze bekend is met de doelgroep kan ze de trainers begeleiden en bijscholen.'

Ook Nicolien onderstreept het belang van een betrokken en bekwame begeleider. De danslerares van Eva combineert haar achtergrond van orthopedagoog, therapeute en danslerares. Ze werkt vanuit daadwerkelijke interesse en betrokkenheid.

‘De danslerares van Eva doet het ontzettend leuk. Ze is geduldig, ze geeft de kinderen ruimte, ze investeert in de kinderen, ze leert ze kennen. Eva kan daar zichzelf zijn en voelt zich er veilig.’

Weten dat je kind veilig is, weten dat ze op een goede plek zijn blijkt erg belangrijk te zijn voor ouders. Bij de dansschool werken de kinderen toe naar een uitvoering. Op die dag is alles zorgvuldig geregeld alle kinderen krijgen een eigen maatje waardoor er 1 op 1 begeleiding is. ‘Dan durf je het als ouder los te laten, dan weet je dat het goed gaat.’

Hans geeft aan dat het lang heeft geduurd voordat de Oostenrijkse skileraren snapt met wat voor jongeren hij kwam skiën. ‘Ik ben Sigi en kom maar achter mij aan’, dat werk niet. ‘Als je zegt ‘we gaan iets leren’, dan moet je ze ook echt iets leren. Een eerste reactie van de jongeren is vaak ‘ik kan al skiën, ik hoef niets te leren’. Geef opties, geef persoonlijke aandacht en aanwijzingen. Met open vraag als ‘wat wil je leren’, gebeurt er niets. Het zou mooi zijn als het omgaan met deze jongeren een vanzelfsprekend onderdeel van de opleiding zou zijn. Maar zover is het nog niet. Inmiddels heeft Hans een vaste skischool en is de samenwerking erg positief.

Initieer ouderontmoetingen

‘Breng ouders met elkaar in contact’, is een suggestie van Astrid. ‘Ouders kunnen elkaar helpen en ervaringen uitwisselen. Vaak blijkt het ene kind ergens te sporten waar het andere kind ook heel goed zou passen. Misschien kun je een logistiek knelpunt met elkaar oplossen door om en om te rijden.’ Nicolien heeft ook behoefte aan contact met andere ouders. Volgens haar ontbreekt ‘het schoolplein effect’ omdat de meeste kinderen met een busje naar school komen. ‘Je spreekt elkaar als ouders niet meer vanzelfsprekend als je niet dagelijks op het schoolplein staat, je moet het contact echt zelf opzoeken. Als je actief bent op school gaat het makkelijker, dan gaan ze je ook kennen.’

Zitten kinderen eenmaal bij elkaar op dans of sport, dan is voor ouders eenvoudiger om elkaar te ontmoeten. Nicolien vertelt dat ze tijdens de Fitkidsles van Eva soms met andere ouders in de buurt even koffie gaat drinken. ‘Dat heeft een sociale functie en het is een rustmoment. Je praat over dingen die je bezig houden, je kunt je verhaal doen. De ene keer gaat het over pgb de andere keer over vervoer. Het is gezellig en je wisselt ervaring uit, ook als het even niet makkelijk is kun je elkaar steunen.’ Na afloop van de ouderochtend op de cluster 2 school staan ouders bij elkaar en wisselen ze gelijk ervaringen uit over de zwemvereniging, voetbal en de dansschool.

Special Heroes in het tussengebied

Special Heroes kiest de school, het speciaal onderwijs, als vertrekpunt voor haar programma. Dit is de ‘vindplaats’ van kinderen. De school blijkt een goede samenwerkingspartner te zijn bij het bevorderen van de sport- en beweegparticipatie, zeker wanneer sport op de school hoog in het vaandel staat. Verschillende sport- en beweegaanbieders verzorgen de clinics en bieden een vervolgaanbod aan. Special Heroes legt contacten en werft nieuwe aanbieders. Het begeleiden van de sportaanbieders is een rol voor lokale en provinciale sportorganisaties en de nationale bonden.

Uit de verschillende gesprekken blijkt dat in de tussenfase, in het gebied tussen school met clinics en de aanbieder, vaak een gat zit, een leemte. De doorstroom is vanwege allerlei redenen, niet vanzelfsprekend. Hier liggen praktische belemmeringen of meer persoonlijke belemmeringen aan ten grondslag. Het begeleiden van ouders en kinderen lijkt zich in een soort niemandsland te bevinden. Niet overal is een duidelijk aanspreekpunt en begeleiding is maatwerk. Natuurlijk zijn er plaatsen waar de verwijzing heel goed gaat, bijvoorbeeld doordat combinatiefunctionarissen, buurtsportcoaches of bewegingsconsulenten dat oppakken, meestal in samenspraak met Special Heroes.

Voor Special Heroes kan het een uitdaging zijn om zich meer in dit niemandsland te begeven en te bedenken wat eventueel haar bijdrage kan zijn aan het (laten) informeren en begeleiden van ouders en kinderen. Zeker in gebieden met kleinere gemeenschappen, of gebieden waar geen combinatiefunctionarissen worden aangesteld. Maar ook wanneer er wel functionarissen zijn die deze verwijsrol oppakken kan Special Heroes faciliteren. Voor veel functionarissen blijkt het nog een onbekend werkterrein en is 'coaching on the job' een welkome steun.

Verantwoording

Dit artikel is tot stand gekomen op basis van gesprekken met de volgende mensen.

- Ann Conefrey, moeder van Alannah (Zeist)
- Astrid van der Kooij, moeder van Isabelle (Utrecht)
- Bas Laureijsen, vader van Bente (Bergen)
- Hans Oldenhof, vader van Rik (Reeuwijk)
- Nicolien Renes, moeder van Eva (Gouda)
- Deelnemers aan een informatieavond over sporten met cluster 2 leerlingen
- Ouders tijdens een ouderochtend op een cluster 2 school (Leiden)

Alle ouders hebben veel meer ervaringen met mij gedeeld dan ik heb kunnen verwerken. Meer ouders hebben zich bereid verklaard aan een interview mee te werken. Om praktische redenen heb ik daar geen gebruik van kunnen maken.

Geraadpleegde en gerelateerde bronnen

M. Duijf, E. Mannen (nog in ontwikkeling). *Effectieve interventies, beschrijving Special Heroes*.

E. Kuipers (2010). *Rapportage inventarisatie ouderbetrokkenheid*. Den Haag: Nederlandse Hartstichting.

C. van Lindert (e.a.) (2008). *(On)bepoort sportief*. Den Bosch/Nieuwegein: W.J.H. Mulier Instituut/ Arko Sports Media.

C. van Lindert, R. van den Dool (2011). *Monitor Special Heroes in cluster 3.*'s-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.

P. van der Meer, R. Beck (2010). *Wat werkt? 15 DO's voor professionals om invloed uit te oefenen op ouders*. Ede: Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen (NISB).

N. van der Schaaf. T. van den Berg (2009). *Ouderbetrokkenheid in de brede school*. Groningen: Hanzehogeschool Groningen, lectoraat Integraal jeugdbeleid.

Gerelateerde factsheets, handleidingen en andere publicaties

- 'Stand van zaken, effectiviteit en ervaringen van GGD'en en scholen'. Uitg: RIVM
- Ouders graag gezien. Een praktische handleiding voor het betrekken van ouders bij de sportvereniging. Uitg: NSA
- 'Ouderparticipatie begint met kennis over verenigingscultuur.' Programma Meedoen alle jeugd door sport. Uitg: NISB
- Ouderbetrokkenheid in onderwijs en sport. Uitg: CPS/Kennispraktijk/NSA.
- 'Factsheet: Onderzoek Ouderbetrokkenheid in het basisonderwijs, het voortgezet onderwijs en het mbo.' Uitg: Sociaal en Cultureel Planbureau
- Tipsheet: Ouderbetrokkenheid in het basisonderwijs. Tips en trucs om ouders te betrekken bij voedings- en beweegactiviteiten. Uitg: Convenant Gezond Gewicht.
- Factsheets Lekker Fit.
- Website NOC*NSF 'ouderbetrokkenheid'.

Ook binnen het onderwijs is heel veel gepubliceerd over ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie. Bijvoorbeeld vanuit de POraad. Zie ook www.ouderbetrokkenheid.nl.